

Citation style

Gmiterek, Henryk: review of: Roman Baron / Roman Madecki, Česká polonistická studia. Tradice a současnost (filologie – historie – politologie – právo), Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, in: Český časopis historický, 2016, 3, p. 763-768, DOI: 10.15463/rec.334779170

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

řadu drobných chyb v detailech, které nutně musí vést čtenáře k ostražitosti. Kupř. sdělení, že u Pavla Machonina „data získání habilitace a doktorátu věd (DrSc.) nejsou známa“¹⁵ musí překvapit každého badatele, který někdy navštívil univerzitní archiv nebo archiv Akademie věd a ví, že informace tohoto druhu lze najít hned v několika fondech. Čtenářsky nepřívětivě působí též celá řada překlepů či absence rejstříku.¹⁶

Za nejproblematictější moment lze považovat samotnou konstrukci *Slovníku*. Zatímco v zařazení osobností dominantně pracujících v jiných oborech (viz historici výše) lze snad mezery pochopit, volba hesel plně oborových sociologů je ve *Slovníku* nesystémová. V publikaci defilují někteří sociologové, kteří zjevně v oboru výrazné stopy nezanechali, naopak chybí mnozí sociologové působící např. mimo Prahu. Za nešťastné ovšem považuji stanovení hranice pětapadesáti let pro samotné zařazení do *Slovníku*. Sociologie je věda poměrně mladá a v československém případě patří (spolu s politologií) k vědám nejvíce postiženým politickými diskontinuitami. Autorský kolektiv v *Dějínách* zdůrazňuje, že politická transformace po r. 1989 měla pro sociologii jako obor fundamentální dopad a znamenala zcela novou etapu vývoje.¹⁷ Sociologové mladšího středního věku v polistopadové době dle autorů *Dějin* prokazovali mnohem výraznější dynamiku.¹⁸ V tomto momentu by jistě *Slovník* dalších dvacet hesel soudobých sociologů mladších pětapadesáti let unesl. Zvolená věková hranice tak ze *Slovníku* vyřadila osobnosti současné české sociologie, jako jsou např. Jiří Šubrt, Radim Marada, Csaba Szaló a řadu dalších velmi aktivních badatelů. Mnohem šťastnější se tak jeví příklad z oboru historie ztělesněný v *Lexikonu českých historiků 2010*.

Jiří Lach

Roman BARON – Roman MADECKI a kol.

Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie – historie – politologie – právo)

Praha, Historický ústav AV ČR 2014, 619 s. + XX s. obr. příloh, ISBN 978-80-7286-245-0.

Obec českých badatelů, zabývajících se široce pojatou polonistickou problematikou – či spíše věnujících se vědě o Polsku – si v roce 2013 obzvláště slavnostním způsobem připomněla devadesáté výročí zrodu českých polonistických studií v jejich institucionálním rámci. Za jejich počátek je obvykle považováno založení Katedry polského jazyka a literatury na Univerzitě Karlově v Praze na počátku akademického roku 1923/1924, na níž byl z krakovské Jagellonské univerzity povolán Marian Szykowski, vynikající znalec polské literatury. Současně s tím došlo i k ustavení lektorátu polského jazyka na Masarykově univerzitě v Brně, jenž byl veden slavistou a polonofilem Maxmiliánem Kolajou a stál na počátku rozvoje polonistiky v brněnském akademickém prostředí. Obě zmíněné skutečnosti

15 Z. NEŠPOR, *Slovník*, s. 217.

16 Tamtéž, s. 275 (překřtění prestižní London School of Economics and Political Science na London School of Economics and Political Science).

17 *Dějiny*, s. 517.

18 Tamtéž, s. 543.

se v září 2013 staly podnětem k uspořádání kongresu badatelů o Polsku v Praze. Na tuto akci se sjelo asi 130 účastníků z patnácti zemí. Hlavní úlohu na něm sehrávali samozřejmě čeští vědci, jimž však nešlo jen o to, aby si připomněli a oslavili výše zmíněné výročí, ale především o to, aby se pokusili detailně zhodnotit aktuální stav českých bádání o Polsku v oblasti filologie, historie a politologie.¹

K této události se vracím proto, že značná část přednášejících na zmíněném kongresu tvoří současně základ autorského kolektivu recenzovaného díla. Jeho editory a spoluautory jsou dva uznávaní čeští badatelé – Roman Baron z Historického ústavu Akademie věd České republiky, autor řady důležitých pojednání přibližujících historii kontaktů mezi polskou a českou kulturou,² a filolog Roman Madecki, vedoucí Semináře západoslovanských jazyků a literatur Masarykovy univerzity. Editorům se podařilo získat ke spolupráci téměř čtyřicet autorů z českých vědeckých pracovišť v Praze, Brně, Opavě, Olomouci a Ostravě, a také badatele ze slovenského Prešova či polské Poznaň (jména všech autorů s uvedením autorství jednotlivých kapitol se nacházejí na s. 619). Díky tomu získala problematika, prezentovaná v publikaci komplexní podobu a mohlo o ní být kompetentně pojednáno jak v kontextu historických badatelských výstupů a tradic českých polonistických studií, tak i v kontextu dnešního stavu vědeckého poznání a organizačního, resp. badatelského potenciálu české vědy o Polsku.

Termín „polonistická studia” přitom editoři a autoři pojali nezvykle široce. Vědomě se neomezovali na jejich tradiční zužování na filologická a historická studia, a rozšířili je i do oblasti politologických a právních věd. Nelze než souhlasit s Krystynou Kardyni-Pelikánovou, píše-li (s. 31), že se tyto čtyři disciplíny (filologie, historie, politologie a právo) stávají ve svém vzájemném vztahu stále více komplementárními. Vazby mezi literaturou a dějinami si uvědomujeme odedávna, ale uplynulé dekády nám ukazují, že i politické události často determinují chronologické rámce nových literárních epoch, nebo dokonce vyvolávají specifické „kulturní války”, vedené ve jménu určitých hodnot, stanovisek či názorů. A právní kultura v této oblasti jistě nehraje menší roli. Obraz ani hodnocení současného stavu široce pojatých českých bádání o Polsku by nebyly úplné, pokud by politologické a právní hledisko zůstalo mimo oblast reflexe.

Odborné hodnocení příslušných kapitol ponechme na politolozích a právnících a spolu s Michalem Kubátem, jedním z autorů politologické části, konstatujeme, že okruh českých politologů věnujících se během posledních dvaceti let systematicky polské problematice je nevelký (autor uvádí včetně sebe celkem tři jména, s. 258). Výsledky jejich bádání jsou prezentovány převážně v podobě článků v odborných časopisech (přehled polské problematiky na stránkách českých politologických periodik je uveden na s. 264–287) nebo v rámci kolektivních děl. Politologické monografie věnované Polsku uvádí autor pouze tři, přičemž všechny jsou věnovány polskému politickému systému. Zájem české politologie o polskou problematiku má tedy obecně postupem času klesající tendenci.

- 1 O této důležité události více viz: Roman BARON – Roman MADECKI, *Czeskie badania nad Polską w kontekście europejskim (Kongres polonoznawczy w Pradze, 11–12 września 2013 roku)*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne* 141, z. 1, 2014, s. 187–193.
- 2 Z nejnovějších prací tohoto autora srov. R. BARON, *Ambasadorowie wzajemnego zrozumienia. Niedocenieni twórcy pomostów między polską i czeską kulturą (XIX–XXI w.)*. *Studia i szkice*, Toruń 2013.

Obsáhle (s. 299–371) a současně zajímavým a novátorským způsobem byly zpracovány otázky spjaté s česko-polskou spoluprací v oblasti právní vědy. Poznamenejme pouze, že jde o srovnávací dějiny práva, právo rodinné, finanční, mezinárodní a evropské právo soukromé. Mnoho prostoru bylo věnováno kontaktům a spolupráci českých a polských právníků. Na české straně tuto spolupráci rozvíjí především Centrum polského práva, které vzniklo při brněnské univerzitě v roce 2012.

Nejvíce prostoru se v prezentovaném díle dostalo přece jen tradičním oblastem polonistických bádání – filologii a historii. K tradičnímu zájmu o polský jazyk, který se projevil v 19. století, kdy Češi prožívali své národní obrození, odkazuje v I. kapitole R. Madecki, když hovoří o Josefu Jungmannovi, jenž bohatou měrou čerpal ze *Slovníku polského jazyka* Samuela B. Lindeho jakožto zdroje obohacování české terminologie a slovní zásoby (s. 10). Také zájem o polskou literaturu sahá v českých zemích do první poloviny 19. století (Pavel Josef Šafařík a jeho – byť německy psané – *Dějiny slovanské řeči a literatury podle všech nářečí*, 1826). V této době byly vydány také první české příručky k učení se polskému jazyku, jejichž autorem byl katolický duchovní Dominik Alois Špachta (1837). V polovině století zahájil na pražské univerzitě přednášky z polské literatury a jazyka jakožto samostatného předmětu František L. Čelakovský. Nechyběly ani překlady děl polských autorů do češtiny. Jen několik let po vydání originálu se mohli čeští čtenáři ve vlastním jazyce seznámit s *Konrádem Wallenrodem* Adama Mickiewicze (překlad Václava Štulce byl vydán v roce 1837). Český překlad *Pana Tadeáše* Elišky Krásnohorské vyšel v roce 1882 s rozsáhlým komentářem o polské šlechtické kultuře. Dodejme, že na toto vrcholné dílo polské krásné literatury jako první upozornil tehdy ještě mladý historik Jaroslav Goll, jenž v roce 1866 publikoval nadšený článek o Mickiewiczowě epopeji na stránkách čtenářsky oblíbeného časopisu Květy.

Zájem o polskou literaturu rostl. V posledním dvacetiletí 19. století vyšlo v českých zemích více než sedmdesát překladů jen děl Henryka Sienkiewiczze. Početný byl také okruh vynikajících překladatelů polské literatury (rozsáhlý přehled jejich jmen uvádějí R. Baron a R. Madecki na s. 16–17). Začaly vycházet také první syntézy dějin polského písemnictví. Na tuto tradici později navázal mj. Karel Krejčí, žák Mariana Szykowského, autor dosud jediného českého originálního a úplného zpracování dějin polské literatury (1953).

V tomto textu není možno prezentovat celý obsahově bohatý autorův výklad. Připomeňme tedy jen to, že po tomto „předinstitucionálním“ období ve vývoji české polonistiky nastal čas jejího rozkvětu již v organizovanějších formách a strukturách. Po válce se k badatelským centrům v Praze a Brně připojila akademická pracoviště v Olomouci a Ostravě, v posledních letech se pak mapa badatelů zajímajících se o polonistická studia rozrostla ještě o další akademická centra (s. 23). Autoři nezapomínají ani na problematiku spolupráce mezi českými a polskými pracovišti (společné badatelské týmy, konference, publikace). K jejich zintenzivnění došlo především po roce 1989. Kompetentnější analýzu přehledu výsledků českých bádání o polském jazyce a literatuře, jež publikace přináší, přenechám filologům, především literárním vědcům, a upozorním jen na zajímavé úvahy na téma současné výuky polského jazyka na českých vysokých školách. Ivana Dobrotová, autorka podkapitoly věnované této problematice (s. 147–153), dochází v závěru k přesvědčení, že dosavadní nástroje sloužící popularizaci polského jazyka v Česku vyčerpaly své možnosti.

Růst zájmu o výuku polského jazyka je závislý v největší míře na aktivních marketingových metodách, jež slouží propagaci Polska a jeho obrazu v České republice, a to s vědomím, že „v současné době se image Polska nezdá být zrovna nejlepší“ (s. 150).

Problematicke české historické polonistiky je věnována především kapitola III. *Současná česká historiografie a dějiny Polska*, avšak důležité poznámky nacházíme již v nástinu věnovaném českým badáním o dějinách Polska na prahu třetího tisíciletí (s. 48–63) z pera Jaroslava Pánka, autora rozsáhlého historického díla, jenž velkou měrou přispěl k současné úrovni vztahů mezi polskou a českou historickou vědou. Na stav českých badání o dějinách Polska pohlíží J. Pánek z širší perspektivy, v níž se odrážejí čtyři aspekty: 1) vztah historiografie menšího národa k dějinám většího souseda, 2) infrastruktura sloužící těmto badáním, 3) způsob konstruování těchto badání, související se specifickou pozicí problematiky dvoustranných vztahů a hraničních oblastí, v rámci komplexně pojaté jedné konkrétní národní historiografie a 4) význam těchto badání pro budoucnost. J. Pánek konstatuje, že zájem Čechů o dějiny severního souseda sahá do středověku. Důkazem je již sama polemika pražského kronikáře Kosmy s vizí polsko-českých dějin z díla Galla Anonyma. Potřeba hlubšího poznání dějin Polska, jež procházela různými fázemi, se pro Čechy stávala prvkem národního vědomí, utvářejícího se před rokem 1918, kdy byly rozebírány různé cesty Čechů a Poláků, jež vedly ke ztrátě samostatné státnosti. V roce 1897 se na pultech knihkupectví objevil český překlad díla Michała Bobrzyńskiego – *Přehled dějin polských*, první syntéza dějin sousední země, jež byla Čechům dostupná. V polovině 20. století přineslo úplný obraz dějin Polska, viděný očima českého historika, dílo *Dějiny polského národa* z pera vynikajícího znalce dějin Slovanů Josefa Macůrka. Když k tomuto dílu v letech 1964–1967 přibýly dva soubory studií *Češi a Poláci v minulosti*, dosáhla dosavadní česká badání o dějinách Polska – dle mínění autora – svého kulminačního bodu. To však neznamenal, že zájem o tuto problematiku poklesl, ten naopak trvá dodnes. Svědčí o tom popularita aktuálně vydávaných syntetických pojednání (včetně překladu *Dějin Polska* Marceliho Kosmana) a také práce českých badatelů na aktuální a komplexní vizi dějin Polska.

Badatelský potenciál české strany (s. 51–52), publikační možnosti a spolupráci s polskými pracovišti hodnotí J. Pánek optimisticky. Ze vzdálenější perspektivy se mu jako důležitý činitel budoucího rozvoje badání jeví růst zájmu českých studentů o polský jazyk a kulturu, přičemž jako příklad zde uvádí Univerzitu Pardubice.

Autor dále zmiňuje vliv historiků na utváření společenského vědomí a připomíná doporučení, jež byla formulována oběma stranami a jež se týkají eliminace různorodých stereotypů z učebnic historie. V tomto smyslu však vyjadřuje jisté pochybnosti, zda byla tato doporučení v samém vyučovacím procesu skutečně uplatněna. Ještě závažnější je podle jeho mínění problém mediálního využívání a zneužívání historie vzájemných vztahů, především při pojednávání o problematice nejnovějších dějin. Nejde však přitom jen o komplementární uchopení témat, ale také o sblížení české a polské historiografie na terminologické rovině. Česká badání o soudobých dějinách Polska mají – dle názoru autora – širší, nezdědka i mezinárodní, společenský a politický význam. Jako příklad uvádí vyvražďení obyvatelstva vesnice Český Malín na Volyni v červenci 1943, z něž velká část publicistů obvinila v roce 2013 Poláky. Badání brněnského historika Jaroslava Vaculíka a v Česku žijícího polského historika Macieje Ruczaje umožnilo tato podezření jednoznačně vyvrátit.

V tomto kontextu stojí za to zmínit ještě jeden z postulátů J. Pánka, jež je možno označit jako „diplomacii historiků“. Jde o spolupráci českých a polských badatelů na různých mezinárodních fórech, která umožňuje mnohem větší měrou, než je tomu v případě individuálního postupu, vnášet vlastní zájmy a badatelské argumenty do širšího povědomí současných Evropanů, a tak posilovat postavení středoevropské historiografie na různých organizačních grémiích světové historické vědy.

Na témata zmiňovaná v nástinu J. Pánka navazují autoři rozsáhlé třetí kapitoly (s. 155–255), která je věnována české historické polonistice. Tito autoři se soustřeďují na aktuální stav českých bádání o dějinách Polska a polsko-českých vztazích, avšak v podstatě jen v rozmezí posledních dvou století. Tuto část publikace otevírá text Miloše Řezníka, současného ředitele Německého historického institutu ve Varšavě, jenž navazuje na probíhající koncepční diskuse a soustřeďuje se na potíže spjaté s přípravou nové syntézy dějin Polska. Problémy se objevují nejen v oblasti pragmaticko-metodického přístupu, ale také v oblasti metodologické a interpretační. Jde zde o takové otázky, jako: adresát zamýšleného díla, obsah díla a kánon v něm obsažených informací, chronologický a teritoriální záběr (Litva) či míra přihlížení k historické paměti a tradici. Dodejme, že jde o problémy, s nimiž se potýkají nejen čeští historici zabývající se dějinami jiných států a národů.

Zajímavým způsobem byly prezentovány výsledky bádání o česko-polských vědeckých stycích v 19. a 20. století, k nimž česká historiografie dospěla v posledním dvacetiletí. Byly připomenuty také institucionální kontakty badatelů obou stran, jejichž výsledkem byly mj. edice pramenů, především korespondence českých a polských vědců a intelektuálů. Samostatná podkapitola, jejímž autorem je Jan Němeček, je věnována polsko-českým vztahům v době druhé světové války v pojetí české historiografie zhruba posledních dvaceti let. Zmiňované výstupy bádání jsou v tomto směru skutečně mimořádné, i když by se jistě daly ještě obohatit o práce, jež nejsou v pojednání zmíněny (např. publikace olomouckého historika Miloše Trapla *Monsignore Jan Šrámek*, 1995, v níž nechybí ani rozsáhlejší pasáže o polsko-českých jednáních v Londýně). Mnoho pozornosti (s. 206–214) bylo v knize věnováno zájmům českých historiků o dějiny Čechů v Polsku (Kladsko, Ratibořsko, náboženská emigrace v 18. století, Halič, Volyně).

Pro zájemce o dějiny Poláků na území Těšínského Slezska bude mít jistě velkou hodnotu obsáhlá kapitola připravená Danem Gawreckým (s. 214–232), jež na jedné straně přináší přehled české literatury věnované této problematice, a to v konfrontaci s produkcí polskou, a na straně druhé je – jak se mi zdá – důležitým příspěvkem samého autora do probíhající diskuse. Autor analyzuje jednotlivé etapy existence různých skupin společnosti na území Záolší, přičemž zrod animozity mezi Poláky a Čechy klade do let 1880–1914. Tuto nevoli ještě umocnily hraniční spory v letech 1914–1920 a politika meziválečného období, jež byla do značné míry jejich výsledkem. Byť se problematika Těšínského Slezska a Poláků na jeho území dočkala v Česku rozsáhlejších monografií a syntéz, autor usuzuje (s. 232), že práce polských badatelů jsou pro české historiky stále neobyčejným zdrojem inspirace a též specifickou náhradou za to, že v syntézách týkajících se celého státu byla problematika polské menšiny a samého Těšínského Slezska opomíjena.

Nakonec je dobré zmínit, že závěrečná podkapitola historiografické části byla věnována charakteristice slovenských bádání z let 1993–2013 o dějinách Polska a polsko-slovenských

vztazích od středověku po současnost. Umožňuje to konfrontovat tento proud vědeckého zkoumání v rámci slovenské historiografie s tím, co je dominantou v historiografii české.

Důležitou součástí publikace je dvacet tři biogramů již nežijících vynikajících českých slavistů, kteří mají zásluhy také na poli bádání o polském jazyce, literatuře a historii. Každý biogram obsahuje kromě krátkého přehledu života a vědeckých úspěchů prezentované osobnosti archivní a bibliografické údaje, umožňující hlubší poznání jejich zásluh o rozvoj vědecké disciplíny, jež byla předmětem zájmu autorů. Nechybějí zde ani tak vynikající osobnosti české historiografie, jakými byli Jaroslav Goll, jeho žák Jaroslav Bidlo nebo Josef Macůrek. Cenným výsledkem práce autorů publikace je také rozsáhlý (s. 491–590) soupis pramenů a literatury (jsou v něm také vybrané polské práce), jenž může být vhodným východiskem pro současné badatele zájímající se o široce pojatou polonistickou a bohemistickou problematiku. Kniha obsahuje resumé v anglickém a polském jazyce a také jmenný rejstřík. Obohacuje ji rovněž pozoruhodný soubor fotografií, spjatých s osobami a událostmi, o kterých se v publikaci pojednává.

V této recenzi není možno obsáhnout celý bohatý obsah této velmi potřebné publikace. Reflexe dosavadních výsledků české polonistiky, shrnutí jejího aktuálního stavu a potenciálu a pokus o formulaci rýsujících se potřeb má sloužit především českému prostředí humanitních a společenských věd. A tuto svou roli jistě splní na výbornou. Bez seznámení se s touto publikací si lze stěží představit badatelské zázemí polského historika, filologa, politologa či právníka, jenž se jakoukoli měrou zajímá o to, čím žijí současné české humanitní a společenské vědy. Dílo R. Barona, R. Madeckého a jejich spolupracovníků, jež je nepochybně událostí v dějinách polsko-českých vědeckých vztahů, si zaslouží – také s ohledem na vysokou kvalitu editorské práce – čestné místo v knihovnách nejen českých, ale i polských badatelů.

Henryk Gmiterek

Tisky 16. století v zámeckých knihovnách České republiky I.–III.

Národní muzeum a Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště
České Budějovice, 966 + 958 + 959 s. (s četnými vesměs barevnými vyobrazeními
v textu úvodu 1. svazku, dále tamže na s. 497–512, následně na s. 497–512
v 2. a posléze na s. 441–456 ve 3. svazku, k němuž je připojen i CD-Rom),
ISBN 978-80-7036-459-8 (NM),
ISBN 978-80-85033-60-1 (NPÚ).

Otvírám-li tuto knihu, připadám si jako u některých foliantů, více či méně anonymních, vzniklých odříkavou prací benediktinských či jiných mnichů dob minulých. Se jmény autorů se totiž u této trojknihy setkáváme jen ve dvou případech. V textu anonymního stručného úvodu to jsou Petr Mašek jako vedoucí oddělení zámeckých knihoven v Národním muzeu a pracovník českobudějovického pracoviště Národního památkového ústavu Pavel Hájek. V copyrightu čteme pak ještě sedmáct dalších jmen, uváděných ale jen petitem a jakoby pouze mimochodem. Ale mělo by – podle mne – jít o výrazné uvedení všech těchto jmen

